

کارکرد دین در مقابله با آسیبهای فردی جوانان^۱

چکیده

مقاله حاضر به بررسی کارکرد دین در مقابله با آسیبهای فردی جوانان پرداخته است. دین اسلام به عنوان کامل ترین دین الهی با هدف تعالی و کمال انسانی و با در نظر گرفتن تمامی جوانب زندگی بشر در جهت قرب الهی تدوین شده تا انسان ها بتوانند با قرار گرفتن در این مسیر خود را از انحطاط و نابودی نجات دهند. اما متأسفانه امروزه با حاکمیت بینش مادی بر فضای فردی و اجتماعی زندگی بشر علی الخصوص جوانان و مهجوریت دین در جامعه کنونی و در پی آن بروز آسیبهایی برای جوانان از یک سو و همچنین باتوجه به نقش غیرقابل انکار دین در کاهش این آسیبها از سوی دیگر ضرورت ایجاب می کند باهدف احیای کارکرد دین در مقابله با آسیبها و آگاه ساختن جوانان از خطرات نهفته در مسیر پیش رو و آموختن راه مقابله با این آسیبها در قالب ارائه راهکارهایی همچون: وصول به اعتدال، رعایت تقوا، مجاهده با نفس و... در این مقاله به بررسی کارکرد دین در مقابله با آسیبهای فردی جوانان پرداخته شود. در این شرایط حساس کنونی که بیشترین حجمه ها روی فکر و اندیشه ی جوانان متمرکز شده است، توجه تربیتی ویژه به این نسل پویا، پرتحرک و حساس از اولویت خاصی برخوردار است تا با موفقیت در مسیر تربیت جوان بتوان مسیر کمال و سعادت فردی و اجتماعی را به بهترین نحو ممکن طی نمود.

کلید واژه ها: کارکرد، دین، آسیب های فردی، جوان.

¹ حنا سادات میرحجازی، طلبه سطح دو حوزه صالحیه

مقدمه

«دین» قلعه امن حصار الهی است که همانند دژی همه انسان ها به ویژه جوانان که از هر سو در معرض خطر و انحطاط هستند را در پناه خود گرفته و با حفظ از آسیبهای پیش رو به منتهای سعادت و کمال می رساند. در حقیقت دین با دارا بودن کامل ترین سیره اخلاقی فردی و اجتماعی، مسیر کمال را به جوانان نشان داده تا بتوانند با قرار گرفتن در این مسیر خود را از انحطاط و نابودی نجات دهند. هر اندازه ریشه دین در روح و روان جوان قوی تر گردد؛ به همان اندازه نفوذ آسیبهای فردی و اجتماعی در وی سخت تر می شود که این امر در سایه ی تربیت صحیح میسر خواهد شد. متأسفانه امروزه فاصله گرفتن بشر از منبع عظیم وحی و آموزه های پیامبر اکرم(ص) و اهل بیت(علیهم السلام) و حاکمیت بینش مادی بر فضای فکری، سیاسی و اجتماعی جامعه بشری موجب افزایش روزافزون آسیبهای فردی و اجتماعی خصوصاً در قشر آسیب پذیر جوان گشته لذا ضرورت ایجاب می کند باهدف احیای کارکرد دین در آگاه ساختن جوانان از خطرات نهفته در مسیر پیش رو و مقابله با آسیبها در قالب ارائه راهکارهایی در این مقاله به بررسی کارکرد دین در مقابله با آسیبهای فردی جوانان پرداخته شود. لذا ابتدا به برخی از آسیبهای جوانان در حیطه فردی همچون: خصومت و پرخاشگری، افراط در احساسات و... اشاره شده و سپس به معرفی راهکارهایی همچون: وصول به اعتدال، رعایت تقوا، مجاهده با نفس و... جهت رهایی از آنها پرداخته خواهد شد.

مقوله تربیت دینی و مقوله جوان و مسائل مربوط به او از دیرباز مورد توجه دانشمندان و اندیشمندان بوده و کتبی در این زمینه نگاشته شده از جمله:

1- کتاب «معجزه حل مشکلات عاطفی نوجوانان و جوانان» نوشته محمدرضا شاکری، نشر میقات نور، 1384.

2- کتاب «تربیت دینی فرزندان» نوشته پژوهشکده تحقیقات اسلامی، نشر هدایت، 1388.

3- کتاب «سیری در تربیت اسلامی» نوشته مصطفی دلشاد تهرانی، نشر ذکر، 1376.

همچنین در زمینه «تربیت دینی جوان» مقالات و پایان نامه های متعددی نگاشته شده است:

1- پایان نامه «نقش مبلغان اسلامی در تربیت دینی نوجوانان و جوانان از منظر قرآن کریم و حدیث» نوشته محمدعلی حسینی، کارشناسی ارشد، مدرسه عالی قرآن و حدیث، 1393. که مباحث مهمی همچون: اهمیت تبلیغ، دخیل بودن عنصر زمان و مکان در تأثیرگذاری تبلیغ، اهمیت و جایگاه تربیت، ساحت های تربیت، روش های تربیت دینی، ویژگی های فردی و اجتماعی مبلغ در جهت تربیت دینی را مطرح می نماید.

2- پایان نامه «بررسی موانع تربیت دینی و راهکارهای مقابله با آن از منظر قرآن و روایات» نوشته طاهره ابراهیمی، کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور، 1396. در این تحقیق پس از مفهوم شناسی مبحث تربیت و تربیت دینی، ابتدا انواع تربیت، ویژگی و اهداف آن و موانع موجود در این مسیر با توجه به آیات و روایات مانند: خود فرد، احساس حقارت، بی ثباتی عاطفی، خانواده، مربیان و رسانه ها و... مورد بررسی قرار گرفته و در پایان به ارائه راهکارهایی جهت مقابله با آسیبهای تربیت دینی همچون: اعتدال، تشویق و تنبیه، موعظه، تکریم و... پرداخته است.

3- مقاله «بررسی تأثیر دین در تربیت جوانان» نوشته رویا آقا داداش زاده دانشجوی روان شناسی و علوم اجتماعی، 1394. که در این مقاله نویسنده درصدد اثبات تأثیر نفوذ دین بر تربیت جوانان می باشد و قوانین دینی را به علت صدور از سوی خداوند به عنوان تنها مرجع جلوگیری از انحرافات بشر علی الخصوص نسل جوان معرفی کرده که می تواند فرد را به سعادت کامل در دنیا و آخرت برساند.

پس از تحقیق و بررسی پیرامون موضوع فوق مشخص گردید: هر چند تحقیقات مستقلی در خصوص مسأله «تربیت دینی جوانان» به طور کلی صورت گرفته اما امتیاز مقاله حاضر نسبت به تحقیقات موجود در این است که این مقاله باهدف مقابله با آسیبهای فردی پیش روی جوانان در قالب ارائه راهکارهایی به طور اخص به بررسی موضوع «کارکرد دین در مقابله با آسیب های فردی جوانان» پرداخته تا بتواند جوان را در رسیدن به سعادت دنیوی و اخروی خود یاری نماید.

مفهوم شناسی

در این قسمت به بررسی واژگان تحقیق در لغت و اصطلاح پرداخته خواهد شد:

دین

واژه «دین» به لحاظ لغوی به معنای «جزاء و پاداش و مجازات» است.^۱

ابوهلال عسگری در تعریف دین چنین می گوید: «أصل الدين، الطاعة و دان الناس مالکهم أی اطاعوهم و يجوز أن يكون أصله العاده ثم قيل لطاعه دين لأنها توطن النفس عليها»^۲؛ «وی معتقد است با اینکه اصل دین به معنای طاعت است اما می توان ریشه آن را عادت و سیره نیز دانست زیرا وقتی انسان دینی را برمی گزیند خودش را عادت می دهد و نفسش را آماده می کند تا بدان عمل کند.»

در مجموع از کلمات لغویون به دست می آید که دین به معنای «جزاء و حساب، رسم و عادت و انقیاد و طاعت» می باشد.

اما به لحاظ اصطلاحی شاید نتوان برای آن تعریفی ارائه داد که همگان بر آن متفق القول باشند: زیرا نگاه های متنوع و متفاوتی به این واژه شده است.

«دین مجموعه عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی است که برای اداره امور جامعه انسانی و پرورش انسان ها باشد.»^۳

^۱ ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۱۲۳؛ جوهری، الصحاح، ج ۲، ص ۱۵۵۶.

^۲ عسگری، معجم الفروق اللغویه، ص ۵۱۰.

^۳ جوادی آملی، شریعت در آینه معرفت، صص ۹۵-۹۳.

در تفسیرالمیزان نیز ذیل آیه 27 سوره روم آمده است: «دین جز قانون زندگی و راهی که انسان باید برای رسیدن به سعادت بپیماید، نیست و هدف نهایی انسان همان رسیدن به سعادت است.»^۱

رابرت هیوم گفته است: «از دیدگاه روان شناسی، دین بعضاً یک فعالیت فکری، احساس و یک عمل ارادی است. او همچنین می گوید: دین به عبارت ساده، آن جنبه از تجربیات و از جمله افکار و احساسات و فعالیت های یک فرد است که به وسیله آن، کوشش می کند در ارتباط با آنچه خود، مقدس و الهی می شمارد، زندگی کند.»^۲

در مجموع، بیشتر این تعاریف آگاهی و عقیده را به عنوان موضوع اصلی در تعریف دین مطرح نموده اند. مقصود از «دین» در این مقاله عبارت است از: «یک سلسله معارف علمی که معارف عملی به دنبال دارد و جامع همه آن معارف یک کلمه است و آن عبارت است از (اعتقادات).»

جوان

در کتب لغت واژه «جوان» در قالب الفاظ «فتی»، «شاب»، «غلام» آمده است که هر کدام از این واژگان بار معنایی خاص خودشان را دارند.

در فرهنگ فارسی در تعریف این واژگان چنین آورده اند: «جوان آنچه یا آنکه زمان زیادی از عمرش نگذشته باشد، کم سن و سال، تازه تأسیس شده و جدید.»^۳

اما از نظر روان شناسی که محدوده سنی این قشر را بیان کرده چنین گفته است: «جوانی از سن 18 تا 25 نهایتاً 28 سالگی است که اوج شادابی و نشاط جسم و تن آدمی است.»^۴

¹ طباطبایی، تفسیرالمیزان، ج 2، ص 182.

² هیوم، ادیان زنده جهان، ترجمه دکتر عبدالرحیم گواهی، ص 18.

³ انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ج 3، ص 2213.

⁴ شعاری نژاد، روان شناسی رشد، ص ۴۵.

قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ: «لَكَيْلًا تَأْسَرُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَلَمْ يَأْسَ عَلَى الْمَاضِي، وَلَمْ

يَفْرَحَ بِالْآتِي، فَقَدْ أَخَذَ الزُّهْدَ بِطَرَفَيْهِ»^۱؛ «کلمه زهد در دو کلمه از قرآن فراهم آمده است؛ خداوند سبحان

می‌فرماید «تا بر آن چه از دستتان رفته دریغ مخورید و بدان چه به شما رسیده شادمان نباشید و آنکه بر

گذشته دریغ نخورده و به آینده شادمان نباشند از دو سوی زهد گرفته است.»

زهد، آسودگی حقیقی و نشاط معنوی را برای انسان به ارمغان می‌آورد و انسانی که به زهد

دست می‌یابد، چنان دایره وجودش گسترده می‌شود که دایره سختی‌ها و مصیبت‌ها همه در

برابر او خرد و حقیر می‌نماید و رنج‌ها و مشقت‌های دنیایی بر او سهل و آسان می‌گردد.

حضرت علی (علیه السلام) در این باره می‌فرماید: «وَمَنْ زَهَدَ فِي الدُّنْيَا اسْتَهَانَ بِالْمُصِيبَاتِ»^۲؛ «هر

کس که در دنیا زهد پیشه کند، مصیبت‌ها را ناچیز و سبک می‌شمرد.»

زهد به انسان قوت و عزت می‌بخشد زیرا انسانی که از اسارت دنیا آزاد باشد، قوی و عزیز است و

چیزی او را متزلزل نمی‌سازد. حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: «الْمُؤْمِنُ دَابَهُ زَهَادَتُهُ، وَهَمَّهُ

دِيَانَتُهُ، وَعِزُّهُ قِنَاعَتُهُ، وَجِدُهُ لآخِرَتِهِ، قَدْ كَثُرَتْ حَسَنَاتُهُ، وَعَلَتْ دَرَجَاتُهُ وَشَارَفَ خَلَاصُهُ وَنَجَاتُهُ»^۳؛

«راه و رسم مؤمن زهد است و همت او دین‌داری اوست، و عزت او قناعت است و کوشش او برای آخرت، و

خوبی‌های او بسیار و درجات او بالاست و او مشرف بر جایگاه رستگاری و رهایی خویش است.»

^۱ نهج البلاغه، حکمت 439، ص 526.

^۲ نهج البلاغه، حکمت 31، ص 448.

^۳ همان، ص 138.

نتیجه گیری

هدف خداوند از خلقت انسان رسیدن به کمال و سعادت می باشد بنابراین انسان باید بداند چه رفتارهایی وی را به مرحله کمال رسانده و به سعادت دنیوی و اخروی رهنمون سازد. دین اسلام به عنوان کامل ترین دین نقش به سزایی در رسیدن انسان به هدف نهایی خلقت دارد زیرا خداوند متعال به عنوان خالق می داند که چه رفتارهایی او را به کمال نهایی و سعادت دنیوی و اخروی رهنمون می سازد. در این میان قشر جوان باتوجه به موقعیت ویژه و حساس در معرض آسیبهایی در حیطه فردی و اجتماعی هستند که می تواند مانع از رسیدن آنها به هدف خلقت گردد. از جمله آسیبهای فردی می توان به خصومت و پرخاشگری، افراط در احساسات، رفتارهای مخاطره آمیز و افراط در احساسات اشاره نمود که می توانند موانعی بر سر راه جوانان قرار دهند تا نتواند رفتاری متناسب با دین ارائه دهد. برای گذر از این بحران باید ابزاری همچون دین باشد که جوان بتواند با کمترین آسیب فردی و اجتماعی این دوران را سپری نماید. در این میان دین اسلام به عنوان کامل ترین دین کارکرد خود را در مقابله با آسیبهای فردی جوانان ایفا نموده و به بیان راهکارهایی می پردازد که در این مقاله به بیان برخی از این راهکارها همچون: وصول به اعتدال، رعایت تقوا، مجاهده با نفس، زهد پرداخته شد. در شرایط کنونی که بیشترین حجم ها روی فکر و اندیشه ی جوانان متمرکز شده؛ توجه به این نسل پویا، حساس و پرتحرک از اولویت خاصی برخوردار است تا با موفقیت در امر تربیتی جوانان در ابعاد فردی و اجتماعی بتوان به نتیجه ی مطلوب که همان رسیدن به کمال و سعادت دنیوی و اخروی است، رسید.

فهرست منابع

* قرآن کریم .

* نهج البلاغه.

منابع فارسی

- 1- احمدی، علی اصغر، روانشناسی نوجوانان و جوانان، انتشارت مشعل، اصفهان، 1385.
- 2- اسرار، مصطفی، فرهنگ نامه نهج البلاغه، بی جا؛ نشر محیا، 1389.
- 3- انصاری قمی، محمدعلی، ترجمه غررالحکم و دررالکلم، تهران؛ دفتر نشر فرهنگ اسلامی، 1378.
- 4- انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، بی جا؛ نشر سخن، 1381.
- 5- تهامی، غلامرضا، جهاد با نفس، تهران، انتشارات شرکت چاپ و نشر بین‌الملل، 1389.
- 6- جوادی آملی، عبدالله، شریعت در آینه معرفت، بی جا؛ مرکز نشر فرهنگی رجاء، 1373.
- 7- دبس، موریس، بلوغ (از مجموعه چه می دانم)، ترجمه حسن صفاری، بی جا، انتشارات علمی، 1335.
- 8- شاکری، محمدرضا، معجزه حل مشکلات عاطفی نوجوانان و جوانان، شیراز؛ نشر میقات نور، 1384، ص 86.
- 9- شرفی، تربیت اسلامی با تأکید بر دیدگاه های امام خمینی، بی جا؛ نشر پنجره، 1386.
- 10- شریف جرجانی. علی بن محمد. تعریفات فرهنگ اصطلاحات معارف اسلامی. ترجمه حسن سید عرب و سیما نوربخش. تهران. نشر فروزان روز. 1377.

- 11- شعاری نژاد، علی اکبر، روان شناسی رشد، بی جا؛ انتشارات اطلاعات، بی تا.
- 12- طباطبایی، محمدحسین، تفسیرالمیزان، مترجم محمدباقر موسوی همدانی، قم؛ دفتر انتشارات اسلامی، 1384.
- 13- فرهادیان، رضا، مبانی تعلیم و تربیت در قرآن و حدیث، قم؛ انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. 1378. ص 339
- 14- فلسفی، محمدتقی، جوان از نظر عقل و احساسات، تهران؛ دفتر نشر فرهنگ اسلامی، 1378.
- 15- قائمی مقدم، محمدرضا، روش های آسیب زا در تربیت از منظر اسلامی، قم؛ پژوهشکده حوزه و دانشگاه، بی تا.
- 16- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، تهران؛ انتشارات صدرا، 1367.
- 17- معین، محمد، فرهنگ معین، تهران؛ انتشارات امیرکبیر، 1384.
- 18- مکارم شیرازی و دیگران، ناصر، تفسیرنمونه، تهران؛ دارالکتب الاسلامیه، 1374.
- 19- منصور، محمد، روانشناسی ژنتیک (تحول روانی از تولد تا پیری)، تهران؛ سمت، 1381.
- 20- موسوی خمینی، روح الله، شرح چهل حدیث، چاپ دهم، تهران، انتشارات مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، 1376.
- 21- هیوم، رابرت، ادیان زنده جهان، ترجمه دکتر عبدالرحیم گواهی، نشر فرهنگ اسلامی، تهران؛ 1372، ص 18.

منابع عربی

- 22- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت؛ دارصاد، بی تا.
- 23- جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح، بیروت؛ دارالعلم للملایین، بی تا.
- 24- خوانساری، جمال‌الدین محمد، شرح غررالحکم و دررالکلم، با مقدمه و تصحیح میرجلال‌الدین حسین ارموی، تهران؛ انتشارات دانشگاه تهران، 1360.
- 25- طبرسی، ابوعلی الفضل بن الحسن، تفسیر مجمع البیان، تهران؛ نشر فراهانی، 1375.
- 26- طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین، تهران؛ انتشارات مرتضوی، 1375.
- 27- عسگری، حسن بن عبدالله، الفروق فی اللغة، بیروت؛ دارالافاق الجدیده، بی تا.
- 28- مرتضی زبیدی. محمد بن محمد، تاج‌العروس من جواهر القاموس. تحقیق محمود محمد طناحی. مصر. ناشرالمطبعه الخیریه. 1307.
- 29- مطهری، مرتضی، ده‌گفتار، تهران، انتشارات صدار، 1383.

مقالات و پایان نامه ها

- 30- احمدی، علی اصغر، مقاله "جامع نگرى در تشویق و تنبیہ"، مجله تربیت، سال پنجم، شماره 6.
- 31- قائمی، سلسله مقالات "اقامه نماز در دوران کودکی و نوجوانی"، مجله پیوند، شماره 184.